DE TEGENSTREVER

De tegenstrever. Tonelen van Maarten J. Lamers'
leven, werken en de Kerk van Satan
Copyright © 2018-2020 Fred Baggen
Foto omslag privéarchief
Omslagontwerp en binnenwerk Aldus Boek Compagnie
ISBN 978 94 92819 66 6
NUR 600
www.aldus-boek-compagnie.nl

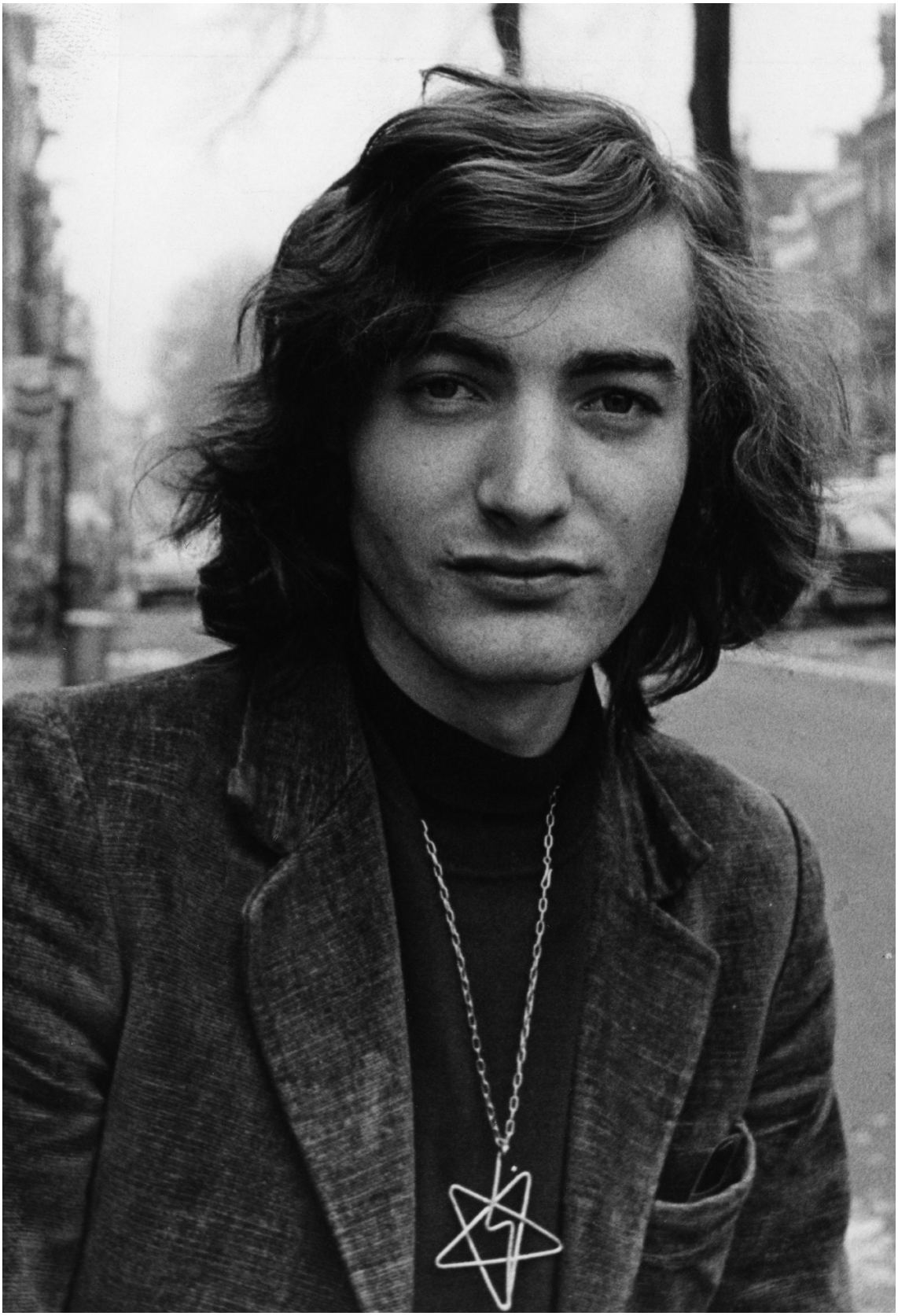
Fred Baggen

De tegenstrever

Tonelen van Maarten J. Lamers' leven, werken en de Kerk van Satan

BIOGRAFISCH PSYCHODRAMA

Aldus Boek **Compagnie**
2020

Inhoud

Voortoneel — De familienaam Lamers 11

EERSTE AKTE Tableau de la troupe (1959-1969)

1 De voetsporen van de vader 21
2 Terug naar Nederland 37
3 Van jeune premier tot enfant terrible 51
4 Tenten, tempels en theaters 93
5 Schouwtoneel, wagenspel, ballet, kroegtheater en musical 103

TWEEDE AKTE Theater in adams- en evakostuum (1969-1971)

6 Sex in Amsterdam 133
7 *Oh! Calcutta!* 167

DERDE AKTE Met satanisch genoegen (1971-1988)

8 New York, San Francisco 197
9 Grotto Magistratis 217
10 Verstoorde idylle in Etersheim 251
11 De filosofie van Le Boudoir, en de zusters Walburgijnen 269
12 Cantharis Produkties presenteert… 317
13 De Satanische Omroep Stichting 333
14 Satan op de Wallen (1) 369
15 Gedruis in de Abdij 435
16 *Shemhamforash* 467

Entr'acte — Walpurgisnacht

17 Satan op de Wallen (2) 551
18 Zwarte kerst 637
19 Blue Angel 647

VIERDE AKTE Na het zingen de Kerk uit (1989)

20 De Kerk van Satan gaat ondergronds 669

VIJFDE AKTE Big business, big deal (1986-heden)

21 06 avant la lettre 691
22 De redder van Curaçao 705
23 Op de gok in de dwergstaat 737
24 God in Frankrijk 767

Achtertoneel — Magister en vandaag 824

Fotoverantwoording 826
Woord van dank en verantwoording 829
Literatuur- en bronnenoverzicht 832
Archiefstukken 863
Register van personen 864

Neem nooit iets serieus, en in de laatste plaats jezelf.

— Anton Szandor LaVey

EERSTE AKTE

Tableau de la troupe (1959-1969)

Kom zon, kom maan
Beschijn de stad met z'n bruidskleed aan
Kom sterren, kom nacht
Er wordt een nieuwe tijd verwacht
Want het gaat verder, het gaat door
En ik heb je lief, oho

Ramses Shaffy: 'Hallelujah Amsterdam' (1968)

"CASA OLIVER"
Capuchinas, 19
Palma de Mallorca

1 De voetsporen van de vader

Op een late zomerdag in 1964 slenterde Maarten Joost Lamers blootsvoets over het strand, ergens aan de zuidelijke kust van Mallorca. Warm streek de zeebries langs zijn bovenlijf. Het geraas van de branding werd overstemd door het gekrijs van meeuwen. De zee spoelde lauwwarm over het zand, over de voeten van de zeventienjarige, die genoot van de zonnestralen maar toch met een bedrukte blik in zijn ogen de horizon aftuurde. Morgen zou hij terug naar Nederland moeten. Zijn moeder en haar vriendin Gea waren al vooruitgegaan, hem restte alleen nog vandaag. Een namiddag en een avond om in gedachten afscheid te nemen van het eiland, van zijn vrienden, van de vele gelegenheden op Mallorca en in Spanje waar hij had opgetreden als jeugdige vertolker van rock-'n-roll en Spaanse volksmuziek.

Nog één optreden stond hem te wachten, vanavond, op het podium van de nachtbar in een van de vele hotels die in Palma uit de grond waren gestampt. Na het inpakken van zijn koffer zou hij op de boot naar Barcelona stappen, vandaar per trein naar Frankrijk, waar hij de broer van zijn moeder ging opzoeken – oom Paul, die als monnik in het benedictijner klooster Saint Benoît d'En Calcat in de Midi-Pyrénées was ingetreden – en vervolgens terug naar Amsterdam. Wat hij daar ging doen? Dat zag hij dan wel weer.

De zon was al over haar hoogste punt heen, maar brandde nog krachtig. Maarten dacht aan de tijd dat het gezin Lamers net op Mallorca was geland: hij, een jongen van twaalf, en de jongens en meisjes met wie hij in gebrekkig Spaans vrienden probeerde te worden, zijn moeder Marietje, die reeds voordat in mei 1960 de scheiding werd uitgesproken haar geluk had gevonden bij een liefhebbende vrouw en Gea zelf, die hij graag mocht, behalve als ze al te zeer haar best deed om de rol van de afwezige vader op zich te nemen.

Dat zijn moeder nu een vrouwelijke levensgezel had, ging een beetje langs de twaalfjarige Maarten heen. Voor de jongen was de laatste tijd een en al avontuur geweest: weg uit het benepen Nederland, weg van de Dalton-hbs waar hij toch al vaker niet dan wel aanwezig was geweest, weg ook van zijn vader. Hij vroeg zich af of hij dat destijds had betreurd. Misschien niet. Of wel? Jan was in de tussenliggende tijd hertrouwd.

Hoewel vader Lamers iets te graag een borrel lustte, was het consumeren van alcohol in Maartens geval nooit een heet hangijzer geworden. Van zijn moeder mocht hij zelfs, vlak nadat zij met zijn tweeën op Mallorca waren aangekomen, in een cafétje in Establiments een cola met cognac of een Cuba Libre bestellen. Dat hij pas

twaalf was, speelde kennelijk geen rol. Gea was niet meteen meegekomen naar het Spaanse eiland. Zij was eerst naar een vriendin in Italië gereisd, maar toen de onderlinge sfeer daar nogal bleek te bekoelen, voegde Gea zich sneller dan verwacht bij Marietje en Maarten, en ging nooit meer weg. Nadat zijn ouders uit elkaar gingen, had Marietje kortstondig een relatie met een zanger gehad, waarna ze de keus had gemaakt voor de vrouwenliefde. Gea had zich aangediend omdat ze in huize Lamers een kamer kon huren, en op een dag moest de vonk zijn overgeslagen.

Eenmaal op Mallorca genoot Maarten volop van de nieuwe omgeving. De eerste drie, vier maanden bewoonden ze in Establiments, een noordelijke buitenwijk van Palma, een witte villa met een grote tuin. Zijn moeder zei dat het huis van de zus van Theo Loevendie[2] was, maar die naam zei de jongen niets.
Het huis in kwestie was destijds bekend als Fontana Rosa. Later deed in de familie het verhaal de ronde dat Mientje Loevendie en Marjon Gray af en toe samen in dit huis op Mallorca verbleven om met hun charmes 'rijke heren wat lichter in hun portemonnee te maken'.

Al in de zomer van 1934 had Marietjes vader Marcel van Gestel in het *Algemeen Dagblad* een liefdevol geschreven reisverslag gepubliceerd over Mallorca, 'het gouden eiland'. In februari besneeuwd met amandelbloesem, in het najaar een 'kleurige vruchtenweelde van citroenen, sinaasappelen, amandelen, vijgen, druiven en granaatappelen'. Hotels en pensions met modern comfort tegen een prijs tussen de twee gulden en twee vijftig per dag. 'Het is echter mogelijk,' zo wist Van Gestel uit eigen ervaring, 'nog veel goedkooper op het eiland te verblijven, wanneer men voor eenige maanden een huisje huurt. In alle soorten en prijzen zijn er talrijke aanwezig.' Een van die talrijk aanwezige huizen moet Fontana Rosa zijn geweest.

In juni 1952 verbleef Wim Sonneveld 'op de buitenplaats' Fontana Rosa om er te werken aan zijn theaterprogramma met de voorlopige titel *Ach wat!*, dat diezelfde nazomer al in de theaters werd opgevoerd met de veranderde titel *Gastenboek*. In

2 Theo's zus was Carolina (Lientje of Lienie) Loevendie (1908-1997), die zich in haar jonge jaren had bekwaamd als variétédanseres, later met twee van haar zussen een danstrio vormde, en bevriend was met Maartens oma Marjon Gray, die zich eveneens in danskringen bewoog. Mien Loevendie schijnt zich op een niet nader bekende manier Liens huis op Mallorca te hebben toegeëigend, en via haar was het dat Maartens moeder tijdelijk die woning tot haar beschikking kreeg, totdat moeder en zoon enkele maanden later een andere woning vonden, in Son Roca. De genoemde Theo Loevendie is de vader van de musicus en componist met dezelfde naam, die mij het weinige wat hij van zijn tantes wist via e-mail mededeelde.

dat cabaretprogramma verhaalt Sonneveld over zijn vakantie op Mallorca ('vorig jaar'), en worden de daar in groten getale aanwezige 'Hollanders' te kakken gezet.

Het Parool van 17 december 1954 publiceerde een verslag van Sonneveld over zijn verblijf op Mallorca twee jaar eerder. Hoewel Maarten en zijn moeder pas vijf jaar later in hetzelfde huis zouden neerstrijken, geeft Sonnevelds stuk een inkijkje in het dagelijkse leven in Fontana Rosa. Hij begint met de gastvrouw voor te stellen, 'Mientje, een Amsterdams meisje'. Met Mientje bedoelt hij inderdaad de zus van Theo Loevendie.

> Mientje, een Amsterdams meisje, woont daar al tientallen jaren. Haar casa heet Fontana Rosa. Dit is een complexje van twee en een half boerenhuis en een pleetje, waar je ook een douche kan nemen door aan een touwtje te trekken, dat bevestigd is aan de tuit van een gieter. Dat mag je gerust doen van Mientje, als je tenminste zelf die gieter eerst maar vult met water uit put A, dat niet voor consumptie geschikt is omdat er een grote kruik manzanilla in kapot is gevallen. Put B is dan de zuivere put. Daar mag je niet aankomen en waarom zou je ook, want Mientje kookt. Dat hoef je niet zelf te doen als je bij haar logeert.

Ook beschrijft Sonneveld Matias, een plaatselijke boerenknecht op wie hij het personage Willem Parel, een Amsterdamse orgelman, baseert, en de werkster Teodora. Of Matias en Teodora ook nog in Fontana Rosa over de vloer kwamen toen Maarten en zijn moeder er woonden, is niet bekend.

Vanuit Establiments was in de verte het huis Son Vent te zien waar de componist Chopin in 1838 minder dan een maand had gewoond, om te herstellen van bronchitis en beginnende tuberculose. Zijn geliefde, de schrijfster George Sands, en haar twee kinderen hadden hem vergezeld en zij schreef over hun – weinig plezierige – verblijf op het eiland later het boek *Un Hiver à Majorque* (*Een winter op Mallorca*). Na die eerste maanden huurde zijn moeder in het iets dichter bij het centrum gelegen Son Roca voormalige dienstbodenhuis van een of andere adellijke dame, die zelf gedurende de zomer in een groot huis vlakbij woonde, en daar bleven ze met zijn drieën de rest van de tijd wonen. Anders dan in de villa was daar van comfort en gemak weinig sprake: de enige kraan in huis bevond zich in de badkamer, water voor andere doeleinden moest buiten met de hand worden geput. De sobere keuken was uitgerust met een houtoven, tafel en stoelen. Over die ontberingen had Van Gestel in zijn reisverslag geschreven: 'Alleen zal de keuken van een dergelijk huisje voor een Nederlandsch huishouden de noodige moeilijkheden opleveren. Gas is

natuurlijk niet aanwezig en een steenen, ingebouwd "Mallorquiensch fornuis", dat met gloeiende houtskool gestookt moet worden, eischt een meer dan menschelijk geduld. Iederen morgen staat een Spaansche huisvrouw een uur lang met een kleinen, rieten waaier het houtskoolvuur aan te waaien, dat tergend langzaam opgloeit. Het water moet met kleine emmers uit regenputten opgehaald en in steenen kruiken bewaard worden, dat natuurlijk ook zijn eigenaardige moeilijkheden oplevert.' Ondanks zulke ongemakken maakte Maartens moeder van de woning een thuis en richtte het naar haar smaak in: tafelkleedjes lagen bij voorkeur nooit recht, want dat was niet artistiek. Zij hechtte veel belang aan dat soort dingen, en het was niet ondenkbaar dat ze die tic van haar moeder had geërfd.

Marietje Lamers hoefde zich niet om een baan te bekommeren: van de vierhonderd gulden alimentatie per maand kon ze goed rondkomen en ze stelde zich tevreden met een leven waarin het huishouden en de zorg voor de jonge Maarten centraal stonden. Daarnaast was er tijd voor ontspanning: zij en haar vriendin bezochten vrienden, verkenden de omgeving of gingen naar de markt in Palma. Artistieke ambities had ze niet. Een instrument bespelen of acteren kon ze evenmin, maar desondanks deed ze haar best om deel uit te maken van het artistieke milieu. Mallorca was toen nog niet het toevluchtsoord voor vrije geesten dat het weldra zou worden. Er woonden wel een paar beatniks in een Nederlandse commune met wie Marietje en Gea op vriendschappelijke voet stonden. Ook schrijver en vertaler Jean Schalekamp woonde op Mallorca, 'een dorpje verderop'.

En terwijl Marietjes enige gril was dat ze artistiek wilde zijn maar het eigenlijk niet was, en Gea een verstokte rookster was die soms meer de man wilde spelen dan ze eigenlijk was, keek Maarten de toekomst zorgeloos tegemoet en tastte naar mogelijkheden om binnen het onconventionele gezin zijn eigen rol te vinden. Met het feit dat Gea de rol van Jan probeerde over te nemen had hij weleens moeite, maar in feite mocht hij niet klagen: hij werd redelijk vrij opgevoed. Toen hij eens na een nacht stappen vier vriendinnetjes mee naar huis nam, kregen de jongelui de volgende ochtend ontbijt op bed. Geen probleem. Maar in één opzicht waren zijn 'moeders' onvermurwbaar: hij mocht niet het huis uit, niet op zichzelf gaan wonen.

Aanpassingsproblemen kende Maarten niet. De taal was hij binnen enkele maanden machtig. Anders dan de meeste inwoners, die het lokale Mallorquín – een variant van het Catalaans – spraken, maakte Maarten zich het reguliere Spaans eigen. Dat hield hij een tijdlang geheim want, zo redeneerde hij: 'Zolang ik geen Spaans spreek, hoef ik niet naar school.' Tot zijn moeder er na twee maanden bij toeval achter kwam dat zoonlief zich heel goed wist uit te drukken tegenover vrienden op straat.

In zijn vrije tijd las Maarten alles wat hij maar te pakken kon krijgen. Zijn moeder en Gea namen geregeld Nederlands- en Engelstalige boeken uit de commune mee naar huis, en de twaalfjarige las het allemaal, met name de boeken van Mickey Spillane en van Ian Fleming over James Bond.

Ondanks het feit dat hij landinwaarts woonde, was er gelegenheid te over om op het strand rond te hangen met vrienden of mee te gaan op visite bij kennissen van Marietje en Gea. Zij waren bevriend met een Amerikaans lesbisch stel, en hun kinderen hadden een circuspaard gekregen. Zij stonden niet toe dat Maarten op de rug van het dier klom. In een onbewaakt ogenblik besloot Maarten het beestje toch maar eens te zadelen en een eindje te gaan rijden. Alles ging goed, totdat Maarten een tak gewaarwerd die – iets te laag – over de weg hing. Maarten vloog met een klap op de grond en het paard draafde door.

Maar de meeste tijd spendeerde de jongen aan het verfijnen van zijn gitaartechniek: trouw oefende hij – opnieuw, telkens weer opnieuw – toonladders, loopjes, vingerzettingen. Geen flamenco, want dat vond Maarten geen muziek. Misschien roffelde hij zo nu en dan voor de grap een vingervlug akkoord op zijn gitaar en imiteerde hij luidkeels de karakteristieke *cante flamenco*, maar serieuze pogingen om deze volksmuziek te kunnen spelen ondernam hij niet. Maartens interesse lag bij de muziek die hij thuis in Amsterdam al via Radio Luxemburg had leren kennen: Elvis Presley, rock-'n-roll. Die muziek paste ook veel beter bij de imposante vetkuif die hij al had gecultiveerd toen hij nog in Nederland woonde en overal zijn gitaar mee naartoe nam.

Niet verwonderlijk dus dat zijn gitaar hem ook in Establiments, en daarna in Son Roca, overal vergezelde en hij liedjes zong voor iedereen die naar hem wilde luisteren. Als kind al wilde hij graag een rock-'n-rollidool worden. In de ouderlijke woning in de Pieter de Hoochstraat en buiten op straat liep hij altijd te zingen, sleepte zijn gitaar overal met zich mee en kende alle liedjes van Elvis uit zijn hoofd. Een prille carrière als zanger-entertainer begon op Mallorca al heel aardig vorm te krijgen. Binnen twee, drie weken na aankomst op het eiland had hij het al voor elkaar dat hij zingend en gitaar spelend werd uitgezonden op Radio Mallorca. Nog nauwelijks het predicaat 'snotneus' ontgroeid, verzorgde de ster in wording al optredens in nachtclubs van gegoede hotels en soms in een plaatselijk theatertje. Podiumangst en knikkende knieën waren Maarten vreemd. Zodra de gastheer van de avond hem door het luidsprekersysteem had aangekondigd als 'Martín, el rey del rock & roll', sloeg Maarten een akkoord aan, zwiepte met zijn heupen, greep de microfoon en in no time stond de tent op zijn kop.

Het toerisme naar mediterrane bestemmingen was in de vroege jaren zestig voorzichtig in opkomst en wie het kon betalen vloog vanaf Schiphol met de DC-7, de Fokker F27 'Friendship' of de Electra van KLM naar de zon. Van massa's toeristen op de stranden van Palma was nog geen sprake, maar allengs werd het drukker en verrezen de hotels op Mallorca in een steeds hoger tempo. De West-Europeanen die het zonovergoten eiland bezochten, gingen in de avonduren vanzelfsprekend op zoek naar vertier. Wie nietsvermoedend aan de bar een drankje nuttigde en op hoog volume een gepassioneerde, maar nog onvolgroeide stem 'Jailhouse Rock', 'Hound Dog', 'One Night', 'Money Honey', 'It's Now Or Never', 'Are You Lonesome Tonight' en 'Teddy Bear' hoorde zingen, zal zich verbaasd hebben over het feit dat het meticuleus nagebootste stemgeluid, dat reikte van gecroonde ballades en hoge uithalen in de uptempo nummers, afkomstig was van een piepjong kereltje dat te midden van heel wat oudere muzikale begeleiders op de bühne stond te swingen als een bezetene.

De zanger in kwestie was verre van schuchter en begaf zich na afloop van zijn optredens graag onder de toehoorders. Er was immers altijd wel een aantrekkelijk meisje aanwezig dat hij met zijn charmes kon proberen te betoveren. Met zijn dertien jaar was 'el rey' nog wat jong om sterke drank te bestellen, maar aan de cola met cognac was hij allang gewend. Bewoog hij zich aanvankelijk in de onmiddellijke nabijheid van zijn woonomgeving, algauw breidde Maarten zijn werkgebied uit tot het hele eiland.

Met zijn Elvis-liedjes zal de dertienjarige 'Martín' indruk hebben gemaakt op de misschien wel negen jaar oudere Cati Lopez. Zij danste bij Casa Oliver, een etablissement in Palma dat bekendstond om de uitvoeringen van plaatselijke folkloristische muziek, die door het huisorkest met luit en gitaren werden begeleid. Maarten zou later trots verkondigen dat Cati zijn eerste vaste vriendin was, en dat hij door haar werd geïntroduceerd bij het muzikale gezelschap.

De ontmoeting met Jose Maria (Pep) Alba was voor Maarten van groot belang. Pep was maar een jaar of drie, vier ouder dan Maarten en was gitarist bij Casa Oliver. De vader van Pep had een kapperszaak en toen een van zijn klanten vertelde dat er in de buurt een jongetje rondliep dat heel aardig kon zingen en gitaar spelen, maakte señor Alba zijn zoon opmerkzaam op dat feit en zorgde de klant ervoor dat Maarten eens langskwam. Dat bleef de dertienjarige een tijdje doen en Pep greep elke keer dat Maarten er was de kans aan om elkaars muziek te leren spelen. Maarten had weinig moeite met het instuderen van de plaatselijke door snaarinstrumenten, fluiten en castagnettes gedomineerde folkloristische liedjes: de meeste bestonden uit niet meer dan drie akkoorden. Binnen de kortste keren speelde Maarten een heus

Maarten, rechts op de foto, als vijftienjarige gitarist in het huisorkest van Casa Oliver, 1962 of 1963. COLLECTIE LAURENCE LAMERS

repertoire van liedjes die iedereen op Mallorca kende: 'Mateixa de Primavera', 'Bolero de Palma', 'Bolero Antic', 'Mateixa de Coir Olives', 'Parado de Valldemossa', 'Jota Mallorquina', 'Mateixa des Figueral', 'Copeo de Muntanya' en 'Bolero des Vermar'. Na een tijdje nam Pep hem mee naar Casa Oliver en werd de jongen opgenomen als gitarist in het orkest. Het plaatselijke Catalaans was Maarten nog niet machtig, maar hij wist zich wonderwel verstaanbaar te maken.

Vader Alba hielp Maarten met het modelleren van zijn haar. Daar smeerde de jongen een klodder Vick's gel in, en als die was opgedroogd, bleef de kuif goed in model.

Op veertien- of vijftienjarige leeftijd werd Maarten gecontracteerd door Casa Oliver, waar hij overdag vaak te vinden was. Toen tijdens de repetities van de opera's *Aïda* en *Rigoletto* van Verdi de dirigent uitviel, twijfelde Maarten geen moment: hij zou het dirigeerstokje wel overnemen en de repetities van het filharmonisch orkest leiden.

Maarten en Pep traden ook buiten Casa Oliver op, bijvoorbeeld in de club La Cuba in Peguera, zo'n dertig kilometer buiten Palma. Omdat de jongens nog te jong waren voor een rijbewijs, moesten ze telkens gebracht en opgehaald worden. Toen

dat eens dat niet lukte, sliepen ze gebroederlijk op het strand. Een keer hadden ze zich onder een omgekeerde roeiboot te slapen gelegd, en toen ze wakker werden en eronderuit kropen, lag het strand al vol met zonaanbidders.

Zodra de slaap uit de ogen was gewreven, grepen de knapen naar hun gitaren en begonnen te tokkelen en te roffelen. Ze brachten liedjes zoals 'Marina', 'Cala d'Or' en 'Tintarella di Luna' ten gehore, en uiteraard de Engelse en Amerikaanse songs die al enkele jaren oud waren, maar op Mallorca nog nauwelijks waren doorgedrongen. Toen Maarten eenmaal een heuse impresario kreeg toegewezen, maakte hij algauw de overstap naar het Spaanse vasteland. De wet op kinderarbeid omzeilde hij simpelweg door te zeggen dat hij achttien was. Niemand die dat in twijfel schijnt te hebben getrokken. Het tieneridool trok heel Spanje door en werd op zijn reizen begeleid door zijn vriend Pep en zijn impresario. Tijdens die optredens werd Maarten in korte tijd volwassener. Het vervoer in bussen en treinen, het overnachten en de tijd doden in hotels, de late optredens in soms verfijnde cultuurcentra, dan weer ruwe havensteden zorgden ervoor dat Maarten wereldwijzer was dan de meeste van zijn leeftijdgenoten. Zijn zelfvertrouwen zwol aan, de artistieke driften waren onstilbaar. De puberster verdiende zogezegd geld als water. Trots als een pauw was hij toen ook hij 'de mooiste elektrische gitaar die er te krijgen was' kocht, een Ibanez. Een van de lokale tradities, *La Nit de les Verges* (De nacht van de maagden) vond plaats op twintig oktober en bestond eruit dat jongemannen onder het balkon van hun geliefde of aanbedene een serenade zongen. De brenger van de serenade stond dan in zijn eentje vooraan, met een groepje achter zich die gitaar, luit, viool, maracas en tamboerijn speelden. Na het brengen van de serenade nodigden het meisje en haar familie de jongens uit, die een anjer overhandigden, waarna men samen de lokale lekkernij *bunyol* nuttigde (een besuikerde donut van aardappelmeel) en dronk men *hierbas*, een alcoholische anijsdrank. Zo ging het al zingend en spelend de hele nacht door, van balkon naar balkon, van drankje naar drankje, tot in de vroege uurtjes. Voor Maarten was dit een nieuwe ervaring en het feit dat hij gewend was cola cognac te drinken hielp niet afdoende: in de vroege ochtend was hij na zijn eerste nacht van serenades brengen zo dronken als een tor, net als Pep overigens.

Was Maarten Joost een wonderkind, een moderne variant op Wolfgang Amadeus? Niets lijkt te wijzen op zo'n ultieme kwalificatie, maar het kan niet worden ontkend dat de vroegrijpe Amsterdammer door briljante trekken werd gekenmerkt. Zijn onderwijzers en leraren zouden enkele jaren tevoren hard hebben gelachen om zulke verheven woorden ten aanzien van hun leerling, die vaker van school wisselde dan

anderen van winterjas en die bovendien spijbelde bij de vleet. Aan school had de jongen al op jonge leeftijd een hekel. In een omgeving waar discipline door een autoriteit van bovenaf opgelegd werd, kon Maarten niet gedijen. Niet dat hij geen discipline kon opbrengen, verre van dat, getuige de vele uren per dag waarin hij zich het gitaarspel eigen trachtte te maken. Maar in een klaslokaal de hoofdsteden van Europa uit het hoofd leren of sommen opdreunen… Nee.

Aan de nonnenkostschool en de gezondheidsschool had Maarten nauwelijks actieve herinneringen, behalve dat hij op de eerstgenoemde had leren lezen met behulp van uitgeknipte papieren letters en dat hij en zijn klasgenootjes op de andere school 's middags verplicht moesten rusten. Door zijn astmatische bronchitis was de gezondheid van de kleine Maarten lange tijd zwak en de aandoening zou hem nog tot zijn negentiende blijven plagen. Op zesjarige leeftijd ging Maarten naar de Geert Grooteschool, op voorspraak van zijn moeder, want zij vond dat 'artistiek'. Het schoolsysteem was gebaseerd op de ideeën van Rudolf Steiner en dat betekende veel nadruk op expressie en cultureel besef. Toch heerste er geen vrijbuiterscultuur: mevrouw De Boer bijvoorbeeld begon de les elke ochtend met een gebed, waaraan ieder kind werd geacht deel te nemen. (Zij was wellicht eerder protestant dan dat ze Steiner volgde.) Haar lessen over Germaanse en Griekse mythologie vond Maarten heel wat interessanter dan breien en borduurles waaraan ook de jongens werden onderworpen. Maarten koos ervoor om babysokjes voor zijn pasgeboren nichtje[3] te breien, want die waren sneller klaar. In de muzieklessen was er onder meer aandacht voor het leren bespelen van de blokfluit, maar wat Maarten het meeste aansprak waren de toneellessen, geregisseerd door meneer Boeke. Alleen jammer dat de toneelspeler in de dop werd gecast als… boom. Druk om te presteren was er niet, de leerlingen werden min of meer 'vrij' gelaten. Nadat Maarten de derde, vierde en vijfde klas had doorlopen, had hij in feite weinig geleerd.

Om de leerachterstand in te lopen, was Maarten voor het laatste schooljaar van het lager onderwijs naar de speciaalschool gestuurd. Luttele maanden later maakte hij de zesde klas af op de Cornelis Krusemanschool, waar hij vriendschap sloot met Ad Visser, die veel later bekend zou worden als presentator van TopPop. Urenlang zaten de twee plaatjes te draaien en praatten ze over hun gedeelde passie, muziek.

Spijbelen was intussen een vaste gewoonte geworden en zijn stoeltje en lessenaar

3 Daphne Cochlin, dochter van Maartens halfzus Inez, die een dochter was van Jan Lamers en Tjitske Folpmers. Inez overleed in 2010 op tachtigjarige leeftijd.

in de klaslokalen van de Dalton-hbs bleven vaak onbezet. Hij kreeg wel strafwerk, maar dat maakte hij simpelweg niet. De leerstof kostte hem weinig moeite: bij een proefwerk meetkunde waarop hij zich niet had voorbereid legde hij al na weinige minuten zijn pen neer. De docente nam met een meewarige grijns het in recordtempo volgekrabbelde vel papier in ontvangst en dacht er het hare van. Nadien bleek dat er slechts één schrijffout in stond, maar geen rekenfout. Op de vraag van de docente hoe Maarten dat toch flikte, had de jongen laconiek geantwoord: 'Tja, het waren logische vragen.' Zelf dacht Maarten steeds vaker: Wat doe ik hier in godsnaam?

Van huis uit had Maarten een hoop kennis meegekregen over de Nederlandse taal. Hoe kon het ook anders, met een vader die toneelspeler en schrijver was en die zijn driejarige zoon het woordje 'Hamlet' leerde, en hem enkele jaren later de *Gijsbrecht* te lezen gaf? In de Nederlandse les op de hbs viel leerling Maarten Lamers tussen zijn klasgenoten al snel op. De docent behandelde de etymologie van een woord. Toen hij de klas vroeg of er nog vragen waren, stak Maarten zijn hand op.
'Nou, Lamers, zeg het maar.'

'Meneer, ik vind het een mooi verhaal, alleen: het klopt niet. Ik kan u vertellen hoe het wél zit.' En de wijsneus stak van wal.

Jan hamerde er voortdurend op: als je iets schrijft mag je nooit hetzelfde woord twee keer in een zin gebruiken. Taalbeheersing, stijlfiguren, ironie, narratieve technieken, journalistiek, Maarten had er al mee kennisgemaakt toen zijn leeftijdgenoten zich nog vooral bezighielden met de avonturen van Kuifje. Op zijn elfde las Maarten ook al boeken in het Engels. Er werd door Jan en Marietje op toegezien dat de jongens boeken lazen, want dat was goed voor hun ontwikkeling. De leeskost die Jan hun voorschotelde was nogal eens te hoog gegrepen, maar het heeft de jonge nieuwsgierige geesten nooit geschaad. Ondanks zijn onmiskenbare talent voor taal kreeg Maarten van de leraar Engels voor een proefwerk een 1 voor de moeite. De denktrant van de jongen hield niet altijd gelijke tred met wat het schoolsysteem goed achtte voor de pupillen.

Tegen het einde van dat eerste en enige hbs-jaar bleef Maarten maar liefst zes weken van school weg, uiteraard zonder dat zijn moeder daarvan op de hoogte was. Met een zakdoek voor zijn mond belde hij de school op en deed zich voor als mevrouw Lamers die haar zoon helaas ziek moest melden. Stipt op tijd verliet hij elke ochtend het huis en zwierf dan door de binnenstad tot halverwege de middag. Vaak werd de spijbelaar vergezeld door zijn beste vriend Lex van Delden, maar meestal was hij alleen. Vele uren bracht hij door bij Concerto in de Utrechtsestraat, waar hij ep'tjes van favoriete artiesten beluisterde en zich vergaapte aan langspeelplaten met

tot de verbeelding sprekende titels als *50,000,000 Elvis Fans Can't Be Wrong*. Op een keer, toen de zwerftochten van de elfjarige hem langs blootcinema's als Parisien voerden en hij de affiches met halfblote juffrouwen aandachtig bekeek, kwam de gedachte in hem op dat daar toch geld aan te verdienen moest zijn. Maar hoe? Aan het gespijbel kwam abrupt een einde toen op een dag na schooltijd ineens een hele delegatie klasgenoten op de stoep stond, met een fruitmand voor de langdurig zieke. Marietje liet de kinderen binnen en ging de trap op naar de slaapkamer van haar zoon, die daar in alle onschuld zat te lezen. Half boos, half glimlachend zei ze slechts: 'Als ik jou was, zou ik vliegensvlug in bed kruipen, je klas wil je beterschap komen wensen. En dan hebben wij het er straks nog wel over.'

Als het waar is dat acteren een – geaccepteerde – vorm van liegen is, dan was Maarten een geboren toneelspeler. Niet alleen leidde hij zijn klasgenoten om de tuin, ook zijn moeder vertelde hij vaak halve of hele onwaarheden. Maar zij kende haar pappenheimers. Als Maarten weer een fantastisch verhaal had opgehangen, dan hoorde Marietje hem 's nachts, gezeten aan zijn bed, uit over zijn belevenissen van die dag. Maarten, die van jongs af aan al in zijn slaap had gepraat, gaf dan braaf antwoord op de vragen die hem werden gesteld. De volgende ochtend aan het ontbijt verifieerde zijn moeder nogmaals of zijn vertellingen dezelfde lijn volgden als het eerdere relaas. Uiteraard wist Maarten niet wat hij al slapend allemaal had gezegd. Meestal weken de versies van zijn verhalen onderling behoorlijk af.

Toen Maarten niet langer zijn toevlucht kon nemen tot zijn geliefkoosde geslenter door parken en langs theaters, ijssalons en winkels van zijn gading, was hij de hbs al zo zat dat zijn gedrag verslechterde. Openlijke desinteresse en het feit dat de directeur hem betrapte toen hij de man 'het varkentje' noemde, droegen ertoe bij dat de wispelturige dromer voortijdig van school werd gestuurd. Kort daarna verruilde hij de Amsterdamse straten voor de *calles* van Palma de Mallorca.

Een ijscoventer die op het strand klandizie hoopte te vinden, zal zonder twijfel hebben geprobeerd om Maartens aandacht te trekken, maar tevergeefs. De jongen hoorde hem niet eens, dacht aan zijn allerlaatste optreden op Spaans grondgebied, over enkele uren. Dat moest beter gaan dan laatst, toen hij op het podium tijdens het laatste nummer onwel was geworden. Het had hem ineens geduizeld en hij had zich amper staande kunnen houden. Met beide handen hield hij zich vast aan de microfoonstandaard, wat overigens een heel normale pose was voor een rock-'n-rollzanger, en aan het eind van het liedje wankelde hij van het podium af de coulissen in en viel flauw. Hij herinnerde zich achteraf weinig van dat optreden, maar schaamde

zich wel een beetje, omdat hij vermoedde dat hij van tevoren iets te veel cola-tic had gedronken. Zoiets mocht hem bij zijn afscheid van Mallorca niet weer gebeuren.

Vanavond moest speciaal zijn. Als het publiek enthousiast was, zou hij misschien een zelfgeschreven nummer zingen. Op een verloren middag had hij namelijk een soort komische tekst op papier gezet over een blondine die hij in een strandtent had ontmoet: 'Yo Quiero una Sueca' (Ik wil graag een Zweedse). 'Una Sueca para mi. ¿Para ti? Para mi!' Behalve dat dwaze liedje had Maarten niets geschreven dat op een podium ten gehore kon worden gebracht. Liever vertrouwde hij op zijn talent als entertainer en vertolker van rock-'n-rollkrakers van Amerikaanse artiesten, waarmee je op het vakantie-eiland geheid succes had.

Toch was in de afgelopen jaren onder de Spaanse zon het schrijverschap van de jongen gerijpt. Wat hij schreef droeg onmiskenbaar de sporen van puberale overmoed en seksueel-occulte interesses, misschien geïnspireerd door vaders verhalen over diens vroegere toneelcarrière en zijn flirt met het vrijmetselaarschap, maar in het erotische verhaal dat Maarten schreef over een meisje dat tijdens een heksensabbat door de duivel ontkleed wordt, viel al duidelijk een afschaduwing van later jaren af te lezen. Dit niet bewaard gebleven verhaaltje, ergens tussen 1959 en 1964 geschreven, vormde het markeerpunt tussen Maarten Lamers' jeugdige muziekcarrière en zijn latere vorming aan toneel en theater.

Hoewel Maarten later zou zeggen dat hij als puber niets met het satanisme had, maar dat zijn jeugdige fantasie werd geprikkeld doordat in die tijd niks mocht, moet er toch – dicht bij huis – een bron van inspiratie aanwijsbaar zijn.

In hoeverre was Maarten door zijn vader beïnvloed? Niet dat Jan zozeer interesse had voor occultisme, maar in zijn boekenkast had Maarten vroeger meer dan één boek over de vrijmetselaars aangetroffen. Destijds ging de aandacht van de nieuwsgierige jongen echter meer uit naar een ander boek, *Vrouwen van Parijs*, waarin minstens drie foto's stonden van blue bell girls met blote borsten. Op een apart plankje stonden de kinderboeken die Jan had geschreven, lang voordat Maarten was geboren. In de jaren voor de scheiding, als gevolg waarvan Jan Lamers gedwongen zijn ontslag had moeten nemen als chef stadsredactie bij de katholieke *Volkskrant*, las hij zijn oudste zoon Jan Joris en de vijf jaar jongere Maarten regelmatig voor uit eigen werk. De gewezen schrijver van jeugdboeken had een voorliefde voor historisch getinte verhalen, wat duidelijk tot uitdrukking kwam in titels als *De ridders uit den geheimen kelder* en *Het geheim van Eemdaele*: spannende verhalen die hij in 1929 en 1930 publiceerde, 'voor oudere jongens', waarin ridders uit de Middeleeuwen een tijdreis naar het heden maakten en doldrieste avonturen beleefden in een voor hen

onbekende omgeving. Het is niet lastig voor te stellen dat de zesjarige Maarten zich graag spiegelde aan de even oude Kees van Lem uit laatstgenoemd boek:

> Als klein kind genoot hij van de sprookjes, waarin toovenaars, ridders en jonkvrouwen optraden; later had hij geschiedenissen over vroegere oorlogen, gevechten en belegeringen bij dozijnen 'verslonden'. — Geen wonder, dat hij z'n ouderlijk huis het liefst zag als 'zijn kasteel', en zichzelf als 'zoon van den burchtheer'.
>
> Wat vertelde hij prachtig! — Eigenlijk vertelde hij niet; hij schilderde het, of nog meer: hij deed je alles zien! Je zag de ridders op hun paarden springen, je hoorde het geschreeuw van de aanvallende troepen, het geschrei van de edelvrouwen in het aangevallen kasteel!

De 'ècht Middeleeuwsche verhalen van geroofde jonkvrouwen, van draken, van valsche edelen in zwarte harnassen en van plotseling verschijnende helden, gekleed in blinkend staal' moeten in die tijd Maartens prille fantasie hebben geprikkeld, zodanig dat hij een tijdlang uitsluitend ridderverhalen las en op zijn achtste met plechtige stem zijn grootste droomwens verkondigde: ooit wilde hij een eigen kasteel bezitten…

Jans volgende boek, *Snuffie's uitvinding*, speelt zich af rond een jeugdige alchemistenclub die een toverdrank fabriceert waardoor de wereld wordt gevrijwaard van oorlog, en misschien wel het meest fantasievolle jeugdboek van Jan Lamers (samen met Joop de Groote) is *De zeer wonderbaarlijke historie van Piat en Pioet*, waarin een boze professor die niet van kinderen houdt de zon vastzet, want daarmee zorgt hij ervoor dat een kinderfeest dat na zonsondergang begint, niet doorgaat. Op de boekenplank met zijn vaders boeken trof Maarten verder nog titels aan die niet met ridderavonturen te maken hadden: *De priester van den tempel der duizend Boeddha's* (1930, een detectiveverhaal), *De kluif en de spinners* (1932), *De zeeslang van Flip Fluit* (1941, over een jonge journalist die zijn reportage-opdracht vergeet) en *In de hoofdrol Kees Knip* (1942, over een jonge toneelspeler), en een boek dat naar alle waarschijnlijkheid van invloed mag worden geacht op Maartens latere interesses: *Meester Lodovicus Pluym haalt de tijd in* (1942) ('een wonderbaarlijk verhaal van zwarte magie en eerwaarde, geleerde, konstrijke opvoeders der jeugd').

Met hetzelfde gemak waarmee vader Lamers zijn zoons ridderverhalen voorschotelde, liet hij hen kennismaken met de Nederlandse klassieken, te beginnen met Vondel: Maarten beroemde zich er bijvoorbeeld dikwijls op dat hij als zesjarige de hele *Gijsbrecht* uit zijn hoofd kende. Historisch besef was er bij de kinderen als het

ware in geramd, misschien als gevolg van onfortuinlijke keuzes die Jan tijdens de Tweede Wereldoorlog had gemaakt en die hij nadien bitter had betreurd: zijn succesvol verlopende loopbaan als toneelspeler had hij voortijdig zien stranden omdat hem en vele anderen werd verweten dat zij in de oorlogsjaren behoorden tot de 'acteurs en actrices, die zich ervoor hebben geleend op te treden voor de in dienst van het nationaalsocialisme gestelde omroep' en die zich naar de mening van de Ereraad voor het Toneel schuldig hadden gemaakt aan 'verraad aan de hoogste cultuurwaarden'. Daarom werd Jan in 1945 voor de duur van tien jaar 'uitgesloten van de uitoefening van zijn beroep op enigerlei wijze in het openbaar'. Toen de bezetter in het tweede oorlogsjaar de bestaande radio-omroepen had omgevormd tot de Nederlandsche Omroep en deze als modern propagandamiddel inzette, bleven vele journalisten, hoorspelschrijvers en -acteurs, artiesten en medewerkers van de diverse voormalige, noodgedwongen opgeheven omroepen werkzaam voor de onder Duitse censuur gestelde Nederlandsche Omroep. Er moest immers brood op de plank komen. Zo ook Jan Lamers: hij en een collega-actrice droegen bij het driejarig bestaan van de Nederlandsche Omroep 'met inzet van hun geheele persoon' voor uit Shakespeares *Hamlet*, 'het beroemde fragment "Te zijn of niet te zijn…"' en verscheidene malen leverde hij een bijdrage als regisseur, vertaler-bewerker of voordrachtskunstenaar van hoorspelen en ongeacht of hij nu wel of niet propagandistische teksten onderschreef, de gevolgen spraken voor zich.

Plezieriger herinneringen bewaarde Jan aan zijn tijd als verslaggever bij *de Volkskrant*, een baan die hij letterlijk bij de gratie Gods had bemachtigd: om er werkzaam te mogen zijn hadden hij, Marietje en de inmiddels twee zoons – Jeroen was in de Hongerwinter geboren – kort na het eind van de oorlog het katholieke doopsel ontvangen. Dat hij deze knieval als toppunt van hypocrisie beschouwde, zal niemand verbazen. Jan, van nature een liberaal denker, maar die toch ook bekendstond om zijn reactionaire karakter, was in 1960 verbolgen over het feit dat hij *de Volkskrant* diende te verlaten vanwege zijn echtscheiding van Marietje, iets wat de streng katholieke directeur van zijn medewerkers niet tolereerde. Dat Jan al twee keer eerder was gescheiden, daar was blijkbaar nooit iemand over gevallen. Maar toen hij er pas werkte, was hij geliefd, en als geschoold en ervaren toneelacteur natuurlijk geknipt om de hoofdrol tijdens het jaarlijkse Sint-Nicolaasfeest op de redactie te spelen. Hij, taalpurist pur sang die groot belang hechtte aan een goede dictie en correcte uitspraak, was de ideale goedheilig man. Op een van die 5 decembervieringen, midden jaren vijftig, werd de directie een grammofoonplaatje overhandigd waarop een toneelstukje van Jan Lamers was vastgelegd, voorgedragen door zijn jongste zoon.

Maarten herinnerde zich jaren later nog goed hoe bijzonder hij het had gevonden om zijn rol als, jawel, *witte* Piet in te spreken voor de microfoon.

In diezelfde periode, toen Maarten acht was, had hij ernaar uitgekeken dat Circus Althoff in Amsterdam neerstreek met een enorme entourage van circusmensen en wilde dieren, waaronder een dozijn olifanten. Hij had zelfs op de rug van olifant Tuffi mogen zitten, de beroemde dikhuid die enkele jaren daarvoor in een hangspoorbaan boven het Duitse Wuppertal was gepropt voor publiciteitsdoeleinden, en in zijn blinde paniek kans had gezien uit het voertuig te springen, waarna hij meters lager in de rivier de Wupper was geplonsd.

Al mijmerend had Maarten niet gemerkt dat de branding stilaan krachtiger was geworden; hij werd verrast door de onstuimig op het strand neerbeukende golf die erin slaagde zijn tot boven de knieën opgerolde broekspijpen met veel schuimgebruis in één klap te doorweken. Door het terug in zee stromende water, wat gepaard ging met een hevige zuigkracht, spoelde het zand onder en rondom zijn voeten weg. Hij behield zijn evenwicht, keek naar zijn voeten, tilde ze op uit het loopzand en slenterde verder, nu enkele meters verder van de vloedlijn verwijderd. Zijn voetafdrukken bleven achter in het gladgespoelde natte zand, om algauw weer te worden weggewist door de aanrollende uitlopers van het getij.

Hij keek ernaar en glimlachte. Mij zal dat niet gebeuren, dacht de veelbelovende jongeman. Ik zal me niet laten wegsturen, laten uitvlakken; dit is een andere tijd dan die van mijn vader. Hij verliet de natte strook en bewoog zich loom over het weldadig warme, droge zand. Nog één keer keek hij om naar de zee, de rotswand in de verte die in het licht van de dalende zon roestrood kleurde, naar het strand dat achter hem lag, waar uit de al verdwenen natte voetsporen de verse afdrukken van de zoon op het droge zichtbaar en bestendig achterbleven, en dromend over de toekomst die binnenkort aanbrak keerde hij de *playa* definitief de rug toe.